

Út at koyra

Sjálvmorð í ferðsluni

Ferðsluvánlukkur, sum kunnu tykjust truplar at forklára, kunnu - oftari enn vit halda - káva út yvir sjálvmorð. Serfrøðingar, sum blaðið hjá FDM Danmark, Motor, hevur tosað við, eru samdir. Men neyv tøl finnast ikki. Serliga Týskland og USA granska á hesum øki.

EIRIKUR LINDENSKOV

Ein ungur maður doyði, tá hann bráðliga misti tamarhaldið á bilinum og fór út av veginum.

Hesa og líknandi lýsingar av ferðsluvánlukku, hoyra vit mangan um í fjølmiðlunum. Men nakrar av hesum vanlukku káva í veruleikanum út yvir sjálvmorð, sigur Tom Bolvig, professari dr. med. á psykiatriskum deild á Ríkissjúkrahúsinum í Keypmannahavn.

- Allir psykiatarar kenna fólk, sum vilja royna ella hava roynt at gjørt sjálvmorð í ferðsluni. Annaðhvørt í onkrum akfari ella sum fótgangarar. Sjálvmorð henda eisini í »solo ólukkum«. Hetta veit eg eftir at hava tosað við persónar, sum eru sloppir livandi frá slíkum vanlukku, sigur Tom Bolvig.

Hann vil ikki gita, hvussu mong á hvørjum ári royna sjálvmorð í ferðsluni.

- Tað kunnu vera fleiri, enn vit vanliga halda. Tá fólk eru deyð, kunnu tey jú ikki greiða frá, hví vanlukka hendi.

Enda í koyristóli

Henda vantið vitan stendst eisini av, at sjálvmorð er eitt tabu-evni í Danmark, sigur Unni Bille-Brahe, sum er leiðari fyri sentrinum fyri sjálvmorð-gransking í Odense.

- Vit tosa altíð pent um tey deyðu. Tí spyrja vit ikki tey eftirstandi, um sjálvmorð kundi vera orsøkin til ferðsluvánlukku, sigur Unni Bille-Brahe, sum eisini heldur, at sjálvmorðini henda oftari enn vit halda.

- Tað er ein óhugnaligur máti at drepa seg sjálfan uppá. Vandin fyri at ósek eisini fáa skaða er stórur. Og so kanst tú ikki vera visur í at doyggja. Gerst tú avlamin og endar í koyristóli, hevur tú bara skapt tær enn størri trupulleikar, sigur hon.

Myndugleikarnir skráseta á hvørjum ári umleið 1.200 sjálvmorð, men talið av dønum, sum royna at gera sjálvmorð er nógv størri.

Unni Bille-Brahe heldur, at summi velja ferðsludeyðan, tí tey hugsa um tey eftirstandi.

- Tað er lættari hjá fam-

iljuni at siga, at hann ella hon doyði í eini ferðsluvánlukku, enn eitt nú at hann ella hon hongdi seg, sigur hon og visir á, at fólk í øðrum londum eru knapt so eym, tá tað snýr seg um at granska sjálvmorð.

Óforklárilig vanlukkur

Í USA ger løgreglan við óforkláriligum ferðsluvánlukku kanningar, sum gera av, um sjálvmorð er orsøkin. Eitt nú tá vanlukkur henda í svingum, tá bilur rennur saman við lastbil ella buss, ella um bilurin ikki hevur bremsað, aðrenn hann rendi á.

Um færin ikki er í trygdarbeltingum, ella er ávirkaður av rúsdrekka ella øðrum evnum, fara alarmklokkurnar eisini at ringja.

Psykologar kanna støðuna hjá tí deyða og meta so út frá tí, um sjálvmorð liggur aftan fyri vanlukku. Í USA halda nakrir granskara, at fimm prosent av øllum sjálvmorðum henda á tann hátt, at bilførarar spíða upp og síðan koyra á eitt-hvørt.



Í Týsklandi vísa kanningar, at prosentíð nærkast tí amerikanska, eftir at tey har í størri mun eru farin at granska í óforkláriligum vanlukku.

Kanningarnar vísa eisini, at 80% av øllum sjálvmorðsroyndum í ferðsluni mis-cydnast. M. a. tí at bilarnir eru vorðir tryggari.

Onnur ferðslumentan

Tølin kunnu ikki nýtast í samanberingum í Danmark. M. a. tí at vit hava eina aðra ferðslumentan. Í Danmark kann talið bæði vera lægri og hægri, sigur Unni Bille-Brahe.

Tøl frá Danmarks Statistik vísa, at í 1995 hendu 8.375 óhapp har 585 fólk doyðu og 9.963 fingi skaða. Talið av soloóhappum á tvey- og fýrhjólum ak-

førur hevur ligið rættuliga stabilt á umleið 1.850 um árið tey seinnu árin.

Tryggingarteløgini í Danmark hava heldur eingin tøl á hesum øki. Tey kanna ikki møguleikarnar fyri, um talan nú kanska var um sjálvmorð, tá endurgjald skal veitast.

- Tað hevur neyvan nakað við pengar at gera, tá fólk velja at gera av við seg sjálfan í ferðsluni. Lívs-tryggingin tekur eisini við, tá talan er um sjálvmorð, um tryggingartakarinn hevur havt tryggingina í eitt ár, sigur Christin Skødt, sum er tryggingarráðgevi.

Eldri deprimerað

A Center for Selvmord-forebyggelse í Århus har fólk, sum hava roynt sjálvmorð verða stuðlað og vegleidd, heldur Bente Hjort Madsen, sum er leiðari á stovninum, at fleiri sjálvmorð enn vit halda eru goymd í statistikkinum.

- Hesin møguleikin verður eins nógv umhugsaður, sum allir hinir, tá fólk ætla at gera sjálvmorð. Og tað sær nú næstan altíð út sum ein vanlukka. Eitt nú tá eldri fólk doyggja í ferðsluni. Er tað tí, at tey eru deprimerað, at tey stiga eitt fet út í ferðsluna og doyggja? spyr hon.

A einum sama slag sentri í Keypmannahavn, greiðir Kirsten Drejer, leiðari frá um tveir ymiskar sjálvmorðsroyndir.

Í øðrum dømunum hugdi ein ungur maður ikki eftir ljóskurvini tá hann traðkaði út á vegin. Í hinum dømunum royndi ein yngri maður at gera sjálvmorð við at

Ein partur av ferðsluvánlukku eru í veruleikanum sjálvmorð - ella sjálvmorðsroyndir, vilja granskarar vera við. Men ofta eru tað tey ó-sýnu, ið doyggja.

koyra sum eitt svakt gjøgnum býin.

- Fótgangarin segði, at tá hann lat eyguni aftur, lat hann tilvildina ráða, sigur Kirsten Drejer, sum ikki ivast í, at tey flestu, sum sleppa livandi frá frá sjálvmorðsroynd í ferðsluni, ikki vilja siga frá sannleikanum.

- Tað er ein sera ábyrgdarleysur háttur at gera sjálvmorð upp á, heldur hon.

Løgreglan undrast

Axel Ravn, sum er politikkommisurur í Rigspolitiets Færdselsafdeling, er samdur í hesum.

- Tað gongur út yvir ósek fólk, sigur hann og leggur dent á, at øll, sum arbeidda við ferðsluni rokna við, at sjálvmorð henda á donsku veginum.

- Av og á koma vit út fyri ferðsluvánlukku, sum fáa okkum at hugsa: Hvussu kundi heita henda á einum snóra beinum veg? Um talan ikki er um hjartastøð, heilabløðing ella okkurt annað, verður mistankin enn størri, sigur Axel Ravn, sum ikki ivast í, at sjálvmorð henda í ferðsluni.

- Tá fólk tora at loypa út av eini brúgv, ella út fyri eitt tok, so tora tey eisini at gera av við seg sjálfan í ferðsluni.

Δ
Kelda: FDM Motor

Ung søkja óguvsligan deyða

Rúsevni sum Ecstasy kunnu verða millum orsakirnar til sjálvmorð millum ung, heldur psykiatriskur yvirlækni

EIRIKUR LINDENSKOV

Millum ung er ein vaksandi tendensur til at taka seg av døgum við einum óguvsligum buldri, sigur Niels Engkilde, sum er psykiatriskur yvirlækni á Sentralsjúkrahúsinum í Holsterbro. Hann ivast ikki í, at sjálvmorð í ferðsluni á hvørjum ári kostar ósekum lívið.

- Tað hendir ofta, at tann sum roynir at gera

sjálvmorð sleppur við lívinum, tí hann er fyrireikaður upp á stoytin. Tað er tann ósekni mótkoyrandi hinvegin ikki, sigur hann.

Niels Engkilde hevur mangan tosað við sjúklingar, sum hava sagt, at teir vildu gera av við seg í ferðsluni. M. a. eina kvinnu, sum royndi at koyra frontalt inn í ein mótkoyrandi bil.

- Eg skeljaði hana út. Eg gerist ótrúliga illur, tá fólk royna at skaða ósek, sigur

yvirlæknin og visir við hesum á, at tað kann ligga eitt tilvitað ynski um at skaða onnur aftanfyri ferðslusjálvmorð.

Niels Engkilde er bangin fyri, at rúsevni sum tað nú nógv útbreidda hemnings-oyðandi Ecstasy, er ein av orsøkunum til sjálvmorð og sjálvmorðsroyndum millum ung. Men tað er sjáldan, at upplýsingar um slík deyðsfóll koma fram, sum peika beinleiðis upp á sjálvmorð.

- Vit hava lyndi til at mála eina frægari mynd av teimum deyðu. M. a. tí er tað so trupult at svara upp á, hvussu nógv tey eru í tali, sum gera sjálvmorð í ferðsluni, sigur Niels Engkilde, sum kortini metir, at hann á hvørjum árið tosar við eini 5-7 fólk á síni deild, sum opið og ærliga greiða frá, at tey hava roynt at gjørt sjálvmorð í ferðsluni.

Δ